

*Авксентьева Г. А.,**кандидат філологічних наук, доцент,**завідувач кафедри української та зарубіжної літератур**ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**<http://orcid.org/1000-0001-7767-540X>*

ПОЕТИКА ПЕЙЗАЖУ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У пропонованій статті здійснено аналіз поетикальних аспектів пейзажотворення у художньому дискурсі. У дослідженні теоретичних проблем пейзажотворення акцентовано увагу на онтологічній та концептуальній складових пейзажу. У визначенні терміну «пейзаж» задіяні праці таких знаних українських літературознавців, як: Іван Франко, Олександр Білецький, Микола Тараненко, Григорій В'язовський, Василь Лесин, Віталій Назарець та інші.

З'ясовано, що письменники фокусують увагу на детальному розкритті образу людини через різноманітну взаємодію з навколишнім світом та іншими людьми, тому до уваги беруться суспільні та природні обставини життєдіяльності персонажа. У розгалуженій образній текстовій структурі значущим для розуміння образу людини стає образ природи (пейзаж). У результаті аналізу різних підходів до характеристики досліджуваного поняття доведено, що пейзаж – це образ нерукотворної, первовічної природи та штучно створеної руками людини (рукотворної) природи у художньому творі.

Зазначено, що традиційною рисою української літератури є взаємозв'язок людини і природи, що презентується домінуванням пейзажних образів в усній народній творчості, у давній, новій, новітній та сучасній літературі. Досліджено функційне та видове навантаження пейзажу у різних родах літератури (лірика та епос). З'ясовано залежність використання пейзажів від концептуальних позицій митців.

Підсумовано, що літературний пейзаж – це складне вербально-образне утворення, яке поєднує в собі натуральні нерукотворні образи природи та штучно створені впродовж еволюції руками людини (сільські, урбаністичні, садові, паркові) пейзажі. У художньому дискурсі це досить розповсюджений образ у ліричних, епічних, драматичних творах, що виконує позасюжетну та сюжетоорганізуючу функції.

Ключові слова: пейзаж, психологічний, панорамний, символічний, батальний пейзажі, пейзажні обставини, епос, лірика, драма, новела.

Постановка наукової проблеми. Сучасне літературознавство доволі різновекторне. Воно спрямовує зусилля на глибинне пізнання художнього дискурсу. Зацікавлення дослідників викликають поетикальні аспекти текстотворення на рівні нарративних маркерів, гендерних показників, структурних компонентів. Але набуває все більшої актуальності ейдологічна складова теоретичних пошуків. Образний світ художнього твору є показовим чинником для усвідомлення світоглядних орієнтирів автора, його концепції. У розгалуженій образній текстовій структурі значущим для розуміння образу людини стає образ природи (пейзаж), що й обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На перший погляд, про пейзаж написано доволі багато, але в основному це розвідки, що стосуються або окремого твору, або творчості письменника загалом. Варто згадати роботи Л. Генералюк, Т. Бовсунівської щодо пейзажу у творчості Тараса Шевченка, Л. Скорини про пейзаж у творах Івана Нечуя-Левицького, М. Лапій щодо психологічного пейзажу у творах Івана Франка та письменників-молодомузівців, Н. Алексеєнко про пейзаж у малій прозі Володимира Винниченка, І. Семенчука, Г. Авксентьевої щодо пейзажного живопису у творчості Олеса Гончара, Л. Станіславової про пейзаж у повістях Григора Тютюнника та багато інших.

Праці оглядово-теоретичного плану зустрічаються доволі рідко в українському літературознавстві. Вагомі напрацювання щодо сутності пейзажу простежуємо у дослідженнях Олександра Білецького «У майстерні художника слова», Миколи Тараненка «Пейзаж у художньому творі», Григорія В'язовського «Світ художньої літератури». Слушні міркування щодо теорії пейзажу наведені у монографії Марії Лапій «Психологічний пейзаж у прозі Івана Франка та «Молодої музи». Семантика і поетика».

Зокрема, дослідження М. П. Тараненка «Пейзаж у художньому творі» (1965), присвячене теоретичним проблемам пейзажу. У роботі автором подано визначення пейзажу, окреслено його функції, основні принципи застосування у художній літературі. Дослідником простежується традиція використання образів природи в усній народній творчості, «Слові о полку Ігоревім». Звертається увага на різну насиченість художніх творів пейзажами та фактори, які на це впливають. Зосереджується увага на особливостях пейзажів у творах українських письменників різних напрямків (сентименталізм, романтизм, реалізм та ін.). У процесі дослідження теоретичних засад пейзажотворення Микола Тараненко аналізував тексти української класичної літератури та літератури ХХ ст. [1, с. 5–65].

Значна чисельність наукових досліджень, як правило, пов'язана з поетикою пейзажотворення в окремих творах того чи іншого письменника. Тому видається доцільним простежити типологію видового різноманіття та функційного застосування образів природи у художньому дискурсі загалом.

Мета пропонованого дослідження передбачає детальний аналіз поетикальних аспектів пейзажотворення у художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Художня література – це вербальне мистецтво, у центрі якого перебуває людина. Адже мистецтво загалом цікавить саме людина з багатоманітними зв'язками з навколишнім світом. Тому закономірним для мистецтвознавців було питання про предмет і світ художньої літе-

ратури, на яке свого часу переконливо відповів Г. В. Ф. Гегель, протиставляючи світ художньої літератури і духовні інтереси людини: «Істинний предмет поезії складають не сонце, не гори, не пейзаж і не зовнішній вигляд людини, кров, нерви, м'язи, а духовні інтереси» [2, с. 65].

Важливо, що серед доволі різноманітного світу художньої літератури німецький філософ та мистецтвознавець оперує, в першу чергу, різними видами пейзажних образів та зовнішніми показниками портрету. Однак, світ художньої літератури набагато складніший, його конкретизують різноманітні чинники реального та ірреального світу. Традиційно митець фокусує увагу на детальному розкритті образу людини через різноманітну взаємодію з навколишнім світом та іншими людьми. До уваги беруться суспільні та природні обставини життєдіяльності персонажа.

Досліджуючи світ художньої літератури, науковець Григорій В'язовський наголошував: «Адже людина як мисляча творча особистість живе і виявляє себе в суспільному середовищі і в стосунках зі світом речей, явищ, процесів, найрізноманітніших об'єктів живої і неживої природи. Тому для митця, для письменника цей світ не може бути не цікавим, не важливим. Митець забов'язаний знати все, що зумовлює формування й розвиток характерів його творів» [3, с. 50]. Саме тому прозаїк, поет, драматург, формуючи образ людини, повсякчас прагне відтворити умови, в яких вона існує, обставини та обстановку її життєдіяльності. Теоретик літератури конкретизував думку таким чином: «Під час спілкування людина пізнає себе, людей, людство, світ природи і взагалі об'єктивну дійсність» [3, с. 51]. Тому показ різноманітних комунікаційних процесів сприяє тому, що образ людини розкривається в усій повноті у ліричних, епічних та драматичних творах.

Та, в першу чергу, хочу зосередити увагу на природних обставинах життєдіяльності героя художнього твору, а саме на образі природи. У теоретичних роботах, словникових статтях можна простежити різні підходи до визначення поняття «пейзаж».

Іван Франко у відомому дослідженні «Із секретів поетичної творчості» у підрозділі «Як поезія малює мертву природу?» використовував поняття «мертва природа» та наголошував на тому, що «... поет малює мертву природу – оживлюючи її, малює лінії при допомозі рухомих образів» [4, с. 109]. Далі теоретик літератури наводив приклади, як поет зображує поле, степ, пожар, захід сонця і подібні явища, з чого констатуємо, що образи природи і образи речей він називає «мертвою» природою, тобто пейзажем.

Згодом знаний український науковець Олександр Білецький у роботі «У майстерні художника слова» розмірковуючи про пейзаж, застосував поняття «жива» і «нежива» природа. Літературознавець акцентував на описовій сутності пейзажу, він підкреслював: «Описувати зовнішній світ – це значить описувати живу і неживу, створену людиною природу. Описи живої природи домовимося просто називати пейзажем...» [5, с. 460].

Василь Лесин у словниковій статті характеризує пейзаж таким чином: «Пейзаж – у літературі це словесне зображення природи – поля, лісу, села, міста, гір, ріки, моря, неба» [6, с. 152]. Досить часто у визначенні поняття «пейзаж» використовуються лексеми «зображення» та «опис», але ще у шістдесятих роках Микола Тараненко у згаданій монографії про пейзаж наголосив: «Виходить, пейзаж є не що інше, як образ природи

у художньому творі» [1, с. 5]. Тож необхідно розрізнити поняття «опис природи» та «образ природи». Останнє словосполучення означає, що митець відібрав певно визначені риси і тим самим зосередив увагу читача на найважливіших і потрібніших йому для характеристики персонажа, явища, ситуації елементах природного середовища. «Пейзаж – це вибіркове зображення природи, це її мистецький образ. Тому пейзаж не зображається, він є зображенням» [7, с. 17].

Віталій Назарець у підручнику «Теорія літератури» у визначенні терміну наголошує: «Пейзажем... називається образ природного оточення персонажів та їхніх дій. Опис картин природи в художньому творі, який має певне значення в його загальній змістовій організації» [8, с. 159]. Дослідник веде мову і про «образ природного оточення», і про «опис картин природи», отожднюючи, таким чином, названі поняття. Вважаю доцільним опиратися на визначення та аргументацію наведені мною у статті «Образ природи у поезії літературного твору»: «... у поняття «пейзаж» входять не тільки образи природи (поля, лісу, гір, рік, моря, неба та ін.), а й зображення образів, створених руками людини, все те, що становить її оточення (художній образ вулиць, парків, садів, сіл, міст, будівель, заводів, фабрик і т. ін.)» [9, с. 87]. Тож, пейзаж – це образ нерукотворної, первовічної природи та штучно створеної руками людини (рукотворної) природи у художньому творі.

Традиційною рисою української літератури є взаємозв'язок людини і природи, що презентується домінуванням пейзажних образів, як в усній народній творчості, у давній («Слово о полку Ігоревім», твори Г. Сковороди), новій (І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, П. Куліш, Б. Грінченко, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, Леся Українка), новітній (В. Підмогильний, М. Рильський, Ю. Яновський, І. Багряний, О. Ольжич, О. Довженко, О. Гончар, Гр. Тютюнник), так і в сучасній літературі (Л. Костенко, Ю. Андрухович, І. Роздобудько, Є. Кононенко, О. Забужко, І. Малкович, Д. Шупта, В. Шкляр, С. Жадан).

Відрізняється функційне навантаження пейзажу у різних родах літератури. У ліриці образи природи надзвичайно суб'єктивні, передають концептуальну та емоційну палітру ліричного героя чи автора. Так, у збірці Ліни Костенко «Річка Геракліта» у чисельних поезіях зустрічається пейзажний образ осені. Оригінально поетка використовує асонанси та алітерації, повтори та гру слів у мініатюрі «Осінній день...», зображуючи імпресіоністично-асоціативний образ осені, через який, у свою чергу, передається зажурено-мрійливий настрій ліричного героя:

Осінній день, осінній день, осінній!

О синій день, о синій день, о синій!

Осанна осені, о сум! Осанна.

Невже це осінь, осінь, о! – та сама.

Останні айстри горілиць зайшлися болем.

Ген килим, витканий із птиць, летить над полем.

Багдадський злодій літо вкрав, багдадський злодій.

І плаче коник серед трав – нема мелодій [10, с. 19].

Саме в ліриці пейзаж виступає як окрема тематична група (У «Літературознавчій енциклопедії» автор-укладач Юрій Ковалів навіть застосує термін «жанр пейзажу» [11, с. 195]). Як пейзажну лірику можна розглянути такі твори із названої книги Ліни Костенко, як: «Осінній день...», «Пробачте, осінь, я вас не впущу...», «Ті журавлі, і їх прощальні сурми» та багато інших.

Вагоме функційне навантаження має пейзаж у драмі. Цьому присвячені чисельні розвідки, приміром, щодо драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», на які звертає увагу Юлія Бродюк у статті «Роль пейзажу в драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки» [12, с. 18–19].

Доволі багатоманітним є функційне навантаження образів природи у структурі епічного твору, в якому пейзаж може бути позасюжетним елементом, а також виконувати сюжетоорганізуючу функцію. Показовим для розгортання сюжету є використання символічних пейзажних деталей, винесених авторами у назви новел Михайла Коцюбинського «Цвіт яблуні», Григора Тютюнника «Зав'язь».

Також значущими для розгортання сюжету стають саме пейзажні образи у новелі Григора Тютюнника «В сутінки». Наратором у творі виступає юнак, який згадує один епізод драматичного дитинства, що припав на час воєнного лихоліття (події Другої світової війни). У ретроспективному монолозі персонажа чітко зазначається час і місце дії (зима 1942 року), що презентується доволі лаконічними пейзажними деталями (і це закономірно саме для жанру новели): «Це сталося у сорок другому році. Зима. Кура. Іноді з левад долинають приглушені вибухи – то тріскається лід на річці» [13, с. 19]. Чіткі вказівки на пори року і стан природи, передані називними конструкціями, а лексема «вибухи» націлена на створення батальної обстановки

У спалахах-спогадах наратора фіксуються складні умови сільського життя, у яких домінує темна колористична палітра: «У чорній шибці, немов у ополонці, відбивається красиве дівоче лице...» [13, с. 19]. Зв'язок персонажа з природою читач помічає з перших експозиційних рядків: «Поночі в нашій хаті рано, особливо взимку. Це тому, що ліс під боком. Ще ото у верхів'ї жевріє ожеледиця, а поміж стовбурами і в засліплених снігом кущах уже снують тіні, лізуть у причілкові вікна і стають по кутках – німі і холодні. Хата враз меншає, нижчає стеля» [13, с. 18]. В уяві підлітка вимальовується персоніфікований образ хати, а далі – зимового лісу: «Моторошно гуде ліс, видзвонює крижаними кайданами» [13, с. 18]. У новелі можна помітити лісовий, сільський, річковий, зимовий пейзажі. Похмурі тони у сприйнятті навколишнього світу конкретизують пригнічений психологічний стан юнака і направлені на розкриття характеру персонажа і домінуючого конфлікту. Розчарування після зради матері викликає асоціації з присмерком, сутінками.

Традиційно як позасюжетний елемент пейзаж зустрічається в експозиції твору, виконуючи обставинну функцію. Тут можна згадати поеми та балади Тараса Шевченка, оповідання та повісті Григорія Квітки-Основ'яненка, Бориса Грінченка, Івана Нечуя-Левицького, романи Пантелеймона Куліша, Панаса Мирного, Михайла Стельмаха, Олеса Гончара та багато інших творів.

Розглянемо експозиційний панорамний пейзаж у повісті Панаса Мирного «Лихо давнє і сьогочаснє»: «Через увесь повіт розіслалися його лани широкополі, вираючи на сонці запашними степами, хвилюючи колосистим житом, пшеницею. Буйні ліси попереинали його маєтки і вздовж, і вишир, і впоперек; широкоплечі стави та озера порозлягалися в затишних балках, по низах, мов задля того, щоб ясне сонце й синє небо повсякчас любувалися та видивлялися у їх чистих, прозорих водах, щоб водяна прохолода одволожувала сухе запашне повітря

й напувала цілющою росою й без того родючу силу землі...» [14, с. 6]. Такий перший деталізований епізод твору дає можливість читачу уявити масштаби володіння пана Башкира, їх безмежність. У повісті наявні степові, лісові та сільські пейзажі. Образи водної стихії також повсякчас зустрічаються у згаданому творі.

У художньому дискурсі розрізняємо пейзажі нейтрально-авторські (таким є експозиційний пейзаж з повісті Панаса Мирного, розглянутий вище) та психологічні. Зокрема, психологізм визначає поетику прозових творів Олександра Довженка. Саме на сприйняття природи впливає емоційний стан персонажів «Україна в огні», «Повісті полум'яних літ», «Зачарованій Десни», «Поеми про море» та чисельних новел. Так, у новелі «Ніч перед боєм» автор простежує емоційне напруження бійців напередодні вирішального бою. У фокусі письменницького бачення перебуває Петро Колодуб, через сприйняття якого читач довідується про пейзажну обстановку на переправі під час відступу: «Величні німі зловісні блискавиці горобиної ночі палахкотіли, не вгасаючи, між шарами хмар. І все це одбивалося в воді, і здавалося, що ми стояли не на землі, що ріки немає, а є міжхмарний темний простір, і ми, розгублені в ньому, малесенькі, як річні піщинки. Небо було надзвичайне. Природа була ніби в змові з подіями і попереджала нас своїми грізними знаками» [15, с. 565].

Під час відступу військовий відчуває незахищеність, слабкість, тому й розгубленість простежується у сприйнятті батальних обставин. А вечірні блискавиці доповнюють образ війни. У наведеному пейзажі простежується гармонійне поєднання людини і природи в абсурдному, трагедійному світі батальної обстановки. Що ж до специфіки творення пейзажного образу, то автор повсякчас використовує порівняння, метафоричні гіперболи [16, с. 349], епітети. Вражає оригінально-авторська метафорична гіпербола «міжхмарного темного простору» та порівняння бійців, що перебувають у фантастичному просторі з піщинками. Таким чином, простежуємо прийом психологічного паралелелізму між пейзажним образом й образами бійців.

Привертає увагу щодо зображення образів природи і кіноповість О. Довженка «Україна в огні», сюжет якої досить фрагментарний, нагадує окремі кадри у кіно, так звану монтажну композицію. Відбувається зміна епізодів досить швидко, події розгортаються динамічно.

Масштабні узагальнення, епічність думання героїв простежується не лише в діалогах, полілогах, вчинках персонажів, а й у батальних пейзажних образах. Аналізований твір про події Другої світової війни в Україні, тому закономірним є зображення батальної обстановки, батальних пейзажів, як антитези мирним пейзажам. Розглянемо один із таких епізодів: «Минали дні, минали ночі в загравах пожеж. Минуло літо. Мокра осінь. Розбухли холодні болота у дрібних дощах. Горіло. Над очеретами туман і дим. Крякали міни у багновищах серед людей. У гнилицях потопало юнацтво» [15, с. 173]. Спостерігаємо трагічну патетику і динаміку зазначеної ситуації. Художній час ущільнюється. У наведеній цитаті відбувається зміна пір року: після літа прийшла холодна і мокра осінь, ускладнюються умови ведення бойових дій. Для передачі мілітаристської сутності ситуації автор використовує наскрізний мотив твору – вогонь, конкретизуючи образами пожежі, горілого, диму. Персоніфікуються міни, які «крякали». Молоді бійці, відступаючи

болотами, потопають у них. Письменницька увага витворює гіперболічний образ «потопаючого юнацтва», який символізує аморальність та аномальність війни.

При характеристиці пейзажотворення враховуємо також видове та функційне навантаження образу природи у художньому тексті. Аналізуючи твори Олександра Довженка звертаємо увагу на мирні та батальні пейзажі. Чарівні краєвиди мирної природи спостерігаємо у кіноповістях «Зачарована Десна» та «Поема про море», а батальні – в «Україні в огні», «Повісті полум'яних літ» та новелах.

Розглянуті вище образи природи розрізняємо за ландшафтним показником: степові (роман Олеся Гончара «Тронка»), польові (роман Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»), лісові (новела Михайла Коцюбинського «У грішній світ»), мариністичні (роман Юрія Яновського «Майстер корабля»), річкові (образ Дніпра у романі Олеся Гончара «Собор»), гірські (повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків») та інші.

За стилем та художнім напрямом образи природи можуть бути реалістичними (Панас Мирний «Лихо давне і сьогочасне»), романтичними (Пантелеймон Куліш «Чорна рада»), сентиментальними (Григорій Квітка-Основ'яненко «Сердешна Оксана»), імпресіоністичними (Михайло Коцюбинський «У грішній світ») та інші. За участю людини розрізняють образи природи сільські (Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?») та урбаністичні (Юрій Яновський «Майстер корабля»). Залежно від пори року та часу доби бувають пейзажі зимові, весняні, літні, осінні (аналіз ліричного осіннього пейзажу здійснено вище); ранкові, нічні, денні, вечірні та ін.

Висновки. Літературний пейзаж – це складне вербально-образне утворення, яке поєднує у собі первовічні нерукотворні образи природи та штучно створені впродовж еволюції руками людини (сільські, урбаністичні, садові, паркові) пейзажі. У художньому дискурсі це досить розповсюджений образ у ліричних, епічних, драматичних творах, що виконує позасюжетну та сюжетоорганізуючу функції. Аналіз пейзажу передбачає розгляд його концептуальної специфіки стосовно конкретного твору та функційно-видового наповнення. Спостерігаємо видове багатоманіття пейзажів. Це пейзажі степові, польові, лісові, мариністичні; сільські, урбаністичні; ліричні, епічні, драматичні; сентиментальні, романтичні, реалістичні, імпресіоністичні; зимові, осінні, літні, весняні; ранкові, вечірні та інші. У функційному відношенні пейзажі виконують, як правило, обставинну, хронотопічну, психологічну, гедоністичну, культурологічну, сюжетоорганізуючу, екологічну та естетичну функції. Загалом, у дослідженні поезики пейзажотворення у художньому дискурсі важко сказати останнє слово, адже вичерпати це питання у повному обсязі доволі складно.

Література:

1. Тараненко М. Пейзаж у художньому творі: нарис. Київ : Дніпро, 1965. 67 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Лекції з естетики. *Вступ до літературознавства: хрестоматія* / Упоряд. Н. І. Бернадська. Київ, 1995. С. 62–66.
3. В'язовський Г. Світ художньої літератури: дослідження. Київ : Дніпро, 1987. 252 с.
4. Франко І. Із секретів поетичної творчості. *Франко І. Збір. творів: у 5 т.* Київ, 1981. Т. 31. С. 45–119.
5. Білецький О. У майстерні художника слова. *Білецький О. І. Зібрання праць: у 5 т.* Київ, 1966. Т. 3. С. 442–489.
6. Лесин В. Літературознавчі терміни: довідник для учнів. Київ : Радянська школа, 1985. 251 с.
7. Авксентьева Г. Пейзаж у прозі Олеся Гончара: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Одеса, 1995. 159 с.
8. Назарець В. Літературно-художня творчість. *Теорія літератури: підручник / За наук. ред. О. Галича.* Київ : Либідь, 2001. С. 83–250.
9. Авксентьева Г. Образ природи у поезії літературного твору. *Історико-літературний журнал.* Одеса, 1998. № 4. С. 85–87.
10. Костенко Л. Річка Геракліта / Упоряд. та передм. О. Пахльовської. Київ : Либідь, 2011. 288 с.
11. Літературознавча енциклопедія: у 2 т./ Автор-укладач Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т.2. 624 с.
12. Бродюк Ю. Роль пейзажу в драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки. *Теоретична та дидактична філологія. Серія «Філологія».* 2021. Вип. 34. С. 17–23.
13. Тютюнник Гр. Смерть кавалера: повісті і оповідання. Київ : Махаон-Україна, 2001. 256 с.
14. Мирний П. Твори: в 2 т. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 2. 640 с.
15. Довженко О. Кіноповість. Оповідання. Київ : Наукова думка, 1986. 712 с.
16. Фашенко В. В. У глибинах людського буття : літературознавчі студії. Одеса : Маяк, 2005. 640 с.

Avksentieva G. Poetics Of Landscape In Literary Discourse

Summary. The article presents an analysis of the poetic aspects of landscape formation in literary discourse. In addressing the theoretical issues of landscape construction, particular attention is paid to the ontological and conceptual components of landscape. The definition of the term “landscape” is based on the scholarly works of prominent Ukrainian literary critics, including Ivan Franko, Oleksandr Biletskyi, Mykola Taranenko, Hryhorii Viazovskyi, Vasyl Lesyn, and Vitalii Nazarets, among others.

It has been established that writers tend to focus on the detailed representation of the human image through its multifaceted interaction with the surrounding world and other people; therefore, both social and natural conditions of a character's existence are taken into account. Within the complex figurative structure of a literary text, the image of nature (landscape) becomes a significant element for understanding the representation of the human being. The analysis of various approaches to the interpretation of the concept under study demonstrates that landscape

is an image of both pristine, primordial nature and nature transformed or artificially created by human activity within a literary work.

It is noted that a traditional feature of Ukrainian literature is the interrelation between human beings and nature, manifested in the predominance of landscape imagery in folklore, as well as in ancient, classical, modern, and contemporary literature. The functional and typological roles of landscape in different literary genres (lyric and epic) are examined. The study also reveals the dependence of landscape usage on the conceptual positions of authors.

In conclusion, the literary landscape is defined as a complex verbal and imagistic construct that integrates natural, non-artificial images of nature with landscapes shaped

by human activity throughout historical development (rural, urban, garden, and park landscapes). In literary discourse, it is a widespread image in lyrical, epic, and dramatic works, performing both extra-plot and plot-organizing functions.

Key words: landscape, psychological landscape, panoramic landscape, symbolic landscape, battle landscape, landscape circumstances, epic, lyric, drama, novella.

Дата першого надходження статті
до видання: 16.02.2026

Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 13.03.2026

Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026